

КОРПОРАТИВЕН МЕЃУНАРОДЕН СЛАВЈАНСКИ УНИВЕРЗИТЕТ
"Г.Р.Державин" - Свети Николе - Р.Македонија

ЗБОРНИК

на научни трудови

**ЧЕТВРТА МЕЃУНАРОДНА НАУЧНА
КОНФЕРЕНЦИЈА**

«МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ: ИСТОК - ЗАПАД»
(КУЛТУРА, СЛАВЈАНСТВО И ЕКОНОМИЈА)

СВЕТИ НИКОЛЕ, Р.МАКЕДОНИЈА - ТАМБОВ, РУСКА ФЕДЕРАЦИЈА
- 2013 -

Организационен одбор:

претседател: Јордан Ѓорчев - Р. Македонија
заменик претседател: Владислав М. Јурјев - Русија
член: Бранимир Чович - Босна и Херцеговина
член: Здравко Гаргаров - Бугарија
член: Душан Николовски - Р. Македонија
член: Нина Коваљ - Русија
член: Лариса Чович - Србија
член: Борче Серафимовски - Р. Македонија

Уредувачки одбор:

доц. д-р. Јордан Михајловски - Р. Македонија
проф.д-р Наталија Сафонова - Русија
проф.д-р Стојан Пржовски - Р. Македонија

Технички секретар на конференцијата: Сања Стојанова

Компјутерска обработка и дизајн: Бојан Спасев

Адреса на комисијата: ул.Маршал Тито 77, Свети Николе, Р.Македонија

Контакт телефон: 00389 (0)32 440 330

Организациониот одбор им се заблагодарува на сите учесници за соработката!

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

082

МЕЃУНАРОДНА научна конференција (4 ; 2013 ; Свети Николе)

Меѓународен дијалог : исток-запад : (култура, славјанство и економија) : зборник на научни трудови / Четврта меѓународна научна конференција ; [уредувачки одбор Јордан Михајловски, Наталија Сафонова, Стојан Пржовски]. - Свети Николе : Меѓународен центар за славјанска просвета, 2013. - 724 стр. : илустр. ; 25 см

Текст на повеќе јазици. - Библиографија кон одделни трудови

ISBN 978-608-4689-04-1

а) Меѓународна научна конференција (4 ; 2013 ; Свети Николе)

COBISS.MK-ID 93694474

Напомена:

Организациониот одбор на Четвртата меѓународна научна конференција «МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ: ИСТОК-ЗАПАД» не одговара за можните повреди на авторските права на научните трудови објавени во зборникот. Целосната одговорност за оригиналноста, автентичноста и лекторирањето на научните трудови објавени во зборникот е на самите автори на трудовите.

ИНТЕРФЕРЕНЦИЈАТА НА КУЛТУРНИТЕ СЕМИОСФЕРИ ВО МАКЕДОНСКАТА КНИЖЕВНОСТ НИЗ ЛИКОТ-ЗНАК

АЛЕКСАНДАР МАКЕДОНСКИ

Во македонската книжевност многубројни се делата во кои фигурира историската личност Александар III Македонски како лик со доминантна улога на интерактивен код на културите. Имено, ние успеавме да дојдеме до податокот за постоење на приближно 180 македонски книжевни дела во кои се споменува најславниот македонски крал (романи, раскази, есеи, песни, епови, поеми, драми). Тоа покажува дека присуството на Александар Македонски во македонската книжевност има свој континуитет, почнувајќи од фолклорот па сè до современата македонска литература во првата деценија од 21 век. Во врска со нашата тема, само во мал број од овие книжевни дела (13 песни) не успеавме да најдеме елементи што го интегрираат Александар Македонски како интеркултурен код.

Со ликот на Александар Македонски во македонската литература се поврзани два вида интеркултурна комуникација: а) расистичка интеркултурна комуникација; б) толерантна интеркултурна комуникација. Првиот вид се однесува на поставувањето на релацијата *супериорност – инфериорност* меѓу културите, а вториот на почитувањето на дистинктивните сегменти од културата на Другиот.

Во македонската книжевност интеркултурната комуникација со расистички при знаци е тесно поврзана со аспектот на гледање на субјектот, односно со фокализантната точка. На пример, според Македонците, Персијците се пониска, инфериорна раса во секој поглед: и во војувањето, и во облекувањето, и во традиционалните азиски обичаи; според Персијците, пак, Македонците се обични разбојници кои пљачкосуваат на азиско тло на чело со безумното момче, синот на кралот Филип II Македонски. Сосема идентичен е односот меѓу Македонците и Индијците. Во таа смисла, релацијата *супериорност – инфериорност* е книжевно елаборирана и од аспект на односот меѓу македонскиот крал Александар Македонски и персискиот крал Дариј III. Во книжевно-историските наративни слоеви тоа најчесто се структурира со историскиот податок за преписката меѓу двајцата кралеви, додека во рамките на чистата книжевна фикција се изнаоѓаат разни соодветни форми како што е, на пример, симболичната размена на дарови меѓу македонскиот и персискиот крал во фолклорот.

Она општопознато правило според кое книжевноста ја ползува, ја надградува и ја превреднува историјата го среќаваме и во македонските книжевни дела за Александар Македонски. Имено, во нив функционира една симбиоза меѓу научно-историската факција и книжевно-уметничката фикција. Автентичните историски настани од 4 век пр.н.е. ја претставуваат основата врз која натаму се гради книжевната имажинација. Таа книжевна имажинација, пак, најчесто се креира врз принципите на аналогитата при што не се нарушува начелото за неопходната елементарна логика на наративот.

Таквата симбиоза на историската факција и книжевната фикција е мошне илустративна во средновековниот *Роман за Александар Македонски*. Независно за која

верзија станува збор, присутни се автентичните историски интеркултурни врски (Александар, односно Македонците, во однос на Персијците, Индијците и други културни идентитети). Од друга страна, во фантастичните наративни сегменти на овој роман (средбата на Александар со разни чудовишта и „диви луѓе“ на Исток) очигледна е доминацијата на описите во кои на преден план ја гледаме расистичката интеркултурна комуникација која ги подразбира релациите на супериорното „Јас“ (Европејците) и инфериорниот „Друг“ (Персијците) како показатели за идеологијата на европоцентризмот. Токму затоа и е извршена онаа пренагласена христијанизација на сета наративна линија, но и на ликот на Александар Македонски. Ваквите елементи на сижето од средновековната „Александрида“ се мошне солидна илустрација за тезата на Едвард Саид дека Европеецот можел да стане човек само на тој начин што на другата страна (меѓу колонизираниите) создавал робови и чудовишта.

Се разбира, историската факција и книжевната фикција ги среќаваме и во други македонски книжевни дела во кои со помош на ваквата симбиоза ликот на Александар се интегрира како интерактивен код на културите – во романите на Петре Бакевски, Александар Донски, Владан Велков, Рената Матеска; во расказите на Венко Андоновски и Блаже Миневски; во поезијата на Анте Поповски, Радован Павловски, Петар Башески итн.

Од друга страна, една од честите теми на книжевната обработка е трансформацијата на супериорните Македонци како победници во инфериорни победени поради т.н. космополитска политика на Александар. Всушност, при воениот поход на Исток владее атмосфера во која колонизаторите се чувствуваат како колонизирани. Имено, македонските војни негодуваат поради тоа што Александар сè почесто поставува Персијци на раководни позиции, па тие (Македонците) се доведени во ситуација да бараат дозвола од Персијците за да дојдат до нивниот крал. Мошне умешно се обработени овие прашања, на пример, во драмата „Александар на Исток“ од Петар Т. Бошковски. На ваков начин =во книжевните дела се обработуваат прашањата поврзани со оној т.н. толерантен и коректен однос на македонскиот крал кон туѓите (Персијците), од една страна, и навредливиот и игнорантен однос кон своите (Македонците), од друга страна. Оттаму доаѓа и тезата дека Александар Македонски ја запоставил Македонија и ги запоставил Македонците поради својот космополитизам, поради својата идеја за создавање на светско царство и обединување на сите народи и култури, што, се разбира, нема допирни точки со автентичните историски настани.

Толеранцијата кон другите култури (толерантната интеркултурна комуникација) во македонските книжевни дела за Александар Македонски најчесто се поврзува со ликот на македонскиот крал, односно со неговата т.н. „источна политика“, со неговиот т.н. космополитизам. Овој сегмент од ликот на Александар најчесто се интегрира со комбинираниот македонско-персиски кралски облик, со организирањето на масовната свадба во Суза со хиперболизираната бројка на склучени бракови меѓу Македонците и Персијците, воведувањето на проскинезата, персиските војници обучени на македонски начин на војување, подигањето на бројни градови при што најчесто се споменува Александрија во Египет како мултикултурно економско и трговско собиралиште итн.

Покрај ова, во македонската книжевност доминантни се и наративните сегменти во кои ликот на македонскиот крал се поставува во опозиција со други ликови и тоа во врска со неговата функција на интеркултурен код. Тука, пред сè, мислиме на односот на Александар кон заробените членови на кралското семејство на Дариј III, но и односот

на Македонецот кон мртвиот персиски крал кога ќе нареди Дариј III да биде погребан со сите почести според персиските обичаи, а убијците на кралот да бидат најстрого казнети. Идентичен е односот на Александар и кон индискиот крал Пор.

Сакрализирањето, односно идеализирањето, од една страна, и десакрализацијата, демитологизацијата, демистификацијата на Александар Македонски, од друга страна, се исто така две суштински наративни постапки во македонската литература којашто е поврзана со улогата на најславниот античко-македонски крал како лик-знак (семема) низ кој се пресекуваат бројни култури. Во книжевните дела во кои се сакрализира Александар Македонски забележливо е интегрирањето на овој лик со атрибути што ја нагласуваат неговата космополитска политика. Александар е претставен како обединител на сите народи од светот, како војсководец кој со својот освојувачки поход на Исток ја создал светската заедница на рамноправни народи и култури. Во таа смисла, космополитизмот на Александар Македонски се претставува дури и како модел што треба да се следи во актуелните глобализациски процеси. Такви се, на пример, делата на Аполон Гилевски, Рената Матевска, Александар Донски, Радован Павловски, Анте Поповски итн.

Од друга страна, во неколку дела се врши десакрализација на ликот на Александар Македонски. Во тие дела на преден план е тезата за илузорноста на идејата на Македонецот за обединување на сите народи и култури од светот, а како основен аргумент се посочува фактот дека таа идеја умира заедно со смртта на Александар. За ваквата слика за македонскиот крал типични примери се романот на Слободан Мицковиќ, како и расказите на Венко Андоновски и на Блаже Миневски. Во романот „Александар и смртта“ од Мицковиќ, на пример, се нагласуваат несогласувањата на дијадосите за определувањето на наследникот за македонскиот престол по смртта на Александар и нивните бескрајни расправи, додека во два раскази на Андоновски од „Фрески и гротески“ е потенцирана илузорноста на идејата на македонскиот крал да направи нешто што е невозможно да се направи (да реши нерешлива загатка) со што се алудира на залудноста на неговите напори да ги обедини сите културни ентитети во светот. Миневски, пак, во расказите ја користи иронијата за да ја нагласи бесмисленоста на сите тие натчовечки напори што ги вложил Александар за безнадежната идеја да ги неутрализира културните разлики меѓу далечните народи.

Се разбира, постојат и други (и тоа многубројни) книжевни сегменти од македонската литература со кои се засега прашањето за интегрирањето на ликот-знак Александар Македонски како интерактивен код на западните (европските) и источните (азиските) културни идентитети. Во табелата што е дадена подолу ги сублимираме најдоминантните суштински карактеристики од македонските книжевни дела кои го интегрираат семантичкото поле на Александар Македонски како лик-знак низ кој се пресекуваат бројни култури.

АЛЕКСАНДАР МАКЕДОНСКИ КАКО ИНТЕРАКТИВЕН КОД НА КУЛТУРИТЕ ВО МАКЕДОНСКАТА КНИЖЕВНОСТ				
ФОЛКЛОР	СРЕДЕН ВЕК	19 ВЕК	20 ВЕК	21 ВЕК
христијанизација (Исус, св. Петар, рајот, Александар е божествен човек, со крст)	христијанизација на Александар Македонски (Јудејците, рајот, еден Бог)	христијанизација на Александар/ во „Историјата“ на Пулевски vs. „Александрида“	комбинација на македонски и персиски погребни обичаи	илузијата на Александар за светска заедница, за обединување на сите култури

Масовна свадба vs. Свадбата во Суса	Александар vs. западноевропски земји	Александар vs. Азијци	десакрализација демитологизација	Македонците против т.н. космополитизам на Александар
Александар vs. персиската култура	Александар во ненаселениот свет/ диви народи	Александар vs. персиски обичаи	илузијата на Александар за светско царство	Александар: бог, обединител
Александар vs. Дариј III	Александар vs. Дариј III	Александар vs. Дариј III	Александар vs. Дариј III	Александар vs. Дариј III
Александар во брак со Илена, ќерка на персискиот крал Дариј	Александар во брак со Роксана, ќерка на персискиот крал Дариј	Александар во брак со Роксандра, ќерка на персискиот крал	Александар во брак со Роксана, ќерка на Оксијарт (историски рефлексии)	Александар во брак со Роксана, со Статејра (ќерка на Дариј) и со Парисатида (ќерка на Охос) (истор. рефл.)
Александар vs. османлискиот цар Мурат	Александар: толерантна и расистичка интеркултурна комуникација	Александар: толерантна и расистичка интеркултурна комуникација	Колонизаторите се колонизирани; колонизираниите стануваат колонизатори	Супериорност на Македонците vs. Персијците
Александар vs. Персија, Индија	Александар vs. Персија, Индија	Александар vs. Персија, Индија	Александар vs. Персија, Индија	Александар vs. Персија, Индија

И во историската наука и во книжевноста воопшто се потенцира идејата за неопходноста од заемните врски меѓу различните и далечни култури, односно за она што денес го нарекуваме дијалот или интерференција меѓу културните семиосфери. Така е тоа и во македонската книжевност посветена на Александар Македонски, што е илустрирано и со приложената табела. Индивидуите и колективите се упатени еден кон друг. Разликите навистина ги оддалечуваат културите една од друга, но само доколку носителите на тие различни култури не научиле да ја респектираат различноста на Другиот како категорија што води кон првиот чекор во интеркултурниот дијалог. Македонската книжевно-уметничка елаборација на историската личност Александар III Македонски ја манифестира отвореноста на македонскиот културен дух за разговор, комуникација, дијалог со истоста, но и со различноста во културните семиосфери од другата страна. Тоа е, всушност, и перспективата на современиот глобализиран свет испреплетен со многубројни модерни комуникациски мрежи и упатен на дијалог, што се чува како наследство од изминатите векови и милениуми. Наша обврска е да ги осознаеме и да ги негуваме тие вредности наследени од традицијата. И, бездруго, да ги практикуваме.

Селективна библиографија

1. Теориска

1. Лотман, Јуриј М. (2006). Семиосфера: во световите на мислењето. Превод Марија Ѓорѓиева. Скопје: Три.
2. Саид, Едвард (2003). Ориентализам: западни концепции за Ориентот. Превод Зоран Анчевски. Скопје: Магор.
3. Србиновска, Славица (2003). Низ призмата на другиот. Скопје: Сигмапрес.

4. Тодоров, Цветан (2005). Должности и наслади. Превод од француски јазик, предговор и белешки Атанас Вангелов. Скопје: Фондација „Небрегово“.
5. Џепароски, И. (ур.) (2007). Аспекти на другоста: зборник по културологија. Скопје: Евро-Балкан Пресс, Менора.

II. Апликативна

6. Андоновски Венко (2001). Фрески и гротески. Скопје: Култура.
7. Бакевски Петре (2009). Фати го ветрот. Скопје: Тера магика.
8. Бошковски Петар Т. (1994). Александар на Исток. Скопје: Матица македонска.
9. Матеска Рената (2010). Враќање во минатото. Гостивар: Центар за култура АСНОМ.
10. Миневски Блаже (1994). Ледно око. Скопје: Култура.
11. Мицковиќ Слободан (1992). Александар и смртта. Скопје: Култура.